

ՀԱՆԴԻՍ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՔԱՐԱԺԱՅՌ 1.

Գողցես յանդէպս՝ ցըցուեալ յերկրէ դէպ յերկին,
Ի խանձարուրս կայծականց ամպածին,
Ուր որոտմունք՝ և ջաղք գընան ուղիսարար,
Յակճիւս կացեալ զիտէր անդոյր Գարածայռ:
Շեշտ ի նրմա ճաճանչ արփուոյն խորտակին,
Շուրջ գագաթամբն հողմք պար առնուն սաստկադին,
Որոց ի թևս, ըստ դիպաց, ունդ եղննոյն
Անկեալ լինի ի ծերպս ժայռի ճակատուն: —
Անցանեն դարք. — ի ժայռէն ոչ բեկորիկ
Իշխեն կորզել ամանակին սուր ժանիք: —
Աճել ձրկտի անդ եղևին ազազուն.
— Յուրտ, փոթորիկ, — տանի վըշտացն աննըկուն,
Շատ թէ կայցէ կըռուան ոտիցն ի քարի:
Աղերսաւոր ապա լերին ծառն մատչի.
— « Տուր արմատոցս չաքել առ քեզ, ծերդ, ասէ,
« Թէ ոչ, ի զուր, կորընչիմ ես ի հարկէ.
« Ընդ քեզ տարայց ես տարերաց բրոնութեան,
« Ըզփոթորկաց, և զայլ արկածս ամենայն:
« Թող արմատոցս ծածկել ի ծոցըդ յանըոյթ,
« Ես սիրեցից ըզբեզ ի սէր բազմագութ: » —
Տըւեալ տեղի մեղմ աղերսից սիրազգած
Անտան յերկար ընդդէմ տարերց բրոնութեանց,
Եթող չաքլիցն խաղալ 'ի ծոցն սիրատարի,
Այլ ի խորոցն ինքնին հերձաւ հեծութեամբ:
Ն. ՍՓԻԿԼԱՅՈՂ

ՔԱՐԵՂԷՆ ՔԱՐՈՁԻՉ 2.

Ժամանակով առանձնակեաց մարդ մի կար,
Շատ չարաքաշ, շատ բան տեսած բարի, չար.
Օտարութիւն, աղքատութիւն, նեղութիւն,
Գըլխէն անցած հազար տեսակ խեղճութիւն.
Իր կեանքին հետ գիշեր, ցորեկ ծեծկըւած,
Եւ վերջապէս՝ այս բանիս էր համոզուած

1 Ռուս խորագիրն է Умесь, սեպ, ցցուեալ ժայռ. Գաղղ. Le roc. — Այս հատուածն և
Հետեւեալն՝ Թարգմանեց ան յորագրէն Միտք Ռուսաց անուանեալ. 1880. Русская Мысль.
2 Ռուս խորագիրն է Каменный Проповѣдникъ. Գաղղ. Le prédicateur pétrifié.

Թէ՛ աշխարհքէս արդարութիւնն վերցած է .
 Նորա կորուստն մօտեցած է , հեռու չէ :
 Ուստի՝ ուղեց արդարութեան լոյս ճամբուն
 Դարձնելու ապականած Մարդկութիւնն .
 Այնպէս ըլլայ՝ որ մարդ եղբօր չըզըրկէ ,
 Էւ մերձաւոր իր մերձաւորն սիրէ ,
 Արդարութիւն թագաւորէ ամեն տեղ ,
 Օրինաց մէջ , դատերու մէջ , աղքատ , նեղ
 Տընակին մէջ , դահին վրայ : Նա՛ արդէն
 Միտքը դըրած նըպատակին ետեւն ,
 Կեանքը դըրած , աշխատած էր շատ ատեն ,
 Միշտ կըռուելով անօրէն չար մարդկանց դէմ .
 Բայց այժմ ուղեց նոր զօրութեամբ ուժովցած
 Յայտնի կըռուի ելնել ընդդէմ մոլութեանց :
 Էրած սըրտով՝ թողուց աշխարհք ու գընաց
 Անցընել կեանք յանապատին ճըզնաղջեաց ,
 Որպէս զի հօն , արիանայ , քաջանայ ,
 Ու վերջ դարձեալ քարոզելու յետ դառնայ ,
 'Ի որոտալով արդարութեան պատգամներ ,
 Խայտառակէ անօրինաց պիղծ մեղքեր : —

Գիշեր ցորեկ աղօթք ըրաւ պաղատանք ,
 Անձամբ կըրեց յանապատին աշխատանք .
 Կերածն՝ արմատք և այլ չորցած արմըտիք ,
 Հագածն՝ գըրզլեակ , երեսն տըրտում , ոտք բոբիկ ,
 Եւ շիփ-շիտակ քարաժայռի մ' ծայր կանգնած ,
 Քարող կու տար յանապատին լըռակաց .
 Հըսկայած և մարմնով , մըտքով կորովի
 Կը փորձէր հօն իրեն տաղանդ քարողչի ,
 Միտքը հաստատ՝ սուրբ պաշտօնին ծառայել :
 Նորա քարողը հեղեղի պէս անարգել
 Վար վազէին բարձրը լերան սարերէն ,
 Արձագանգներ տային քարերն դիմացէն :
 Նա կը խօսէր , և լուռ մըտիկ կ'ընէին
 Անապատին քարաժայռներ , հեղեղներ .
 Նորա խրատուց բարոյականն շատ խիստ էր .
 Չարմանալի բոցով աչերն ցոլային .
 Սիրտն ալէկոծ ծովու նըման բարձրանար ,
 Չայնըն ահեղ՝ փոթորկէն վար չէր մընար .
 Երբոր չորս դին կ'որոտային կայծակներ ,
 Բաց ճակատուն կը ցոլային փայլակներ ,
 Գըլխուն մազերն հովէն ցիր-ցան ծըփային :
 Այսպէս ահա , ընդդէմ մեղաց և չարին ,
 Կը պատրաստուէր տալու ահեղ պատերազմ ,
 Սիրտ կ'արունէր մարդկան մեղացը վըրան :
 Սորա խրատուց համբաւ քարեր քարերու
 Հեղեղատներ ու անտառներ մէկմէկու
 Տալով , մարդկանց ականջն հասաւ ,
 Մինչ թագաւորն երս լըսեց այն համբաւ

Թէ՛ Սյս ինչ խոր յանապատին վայրենի ,
Անմարդարնակ լեռներուն մէջ , կը խօսի
Անուանի քաջ քարոզիչ մի , խիստ վարքով :
Թաղաւորն էր ազնււամիտ հեզ հոգւով ,
Փափազեցաւ լրսել խրրատ հոգեւոր .

Եւ քարոզչին հրրամայեց խօսելու
Հասարակաց դիմաց , ազատ , ինչպէս որ
Բանապատին , առանց մարդուէ քաշուելու :
Եկաւ հըսկայն մէջ տեղ շիտակ կանգնեցաւ ,
Ոտքեր բոբիկ , մարմին ծածկած գրգռեկաւ :
Մեծ բազմութիւն հրրապարակն ժողովեցան .
Նա՛ լերանց մէջ ցըցուած սարի մը նըման
Ուսերով բարձր՝ վեր կ'երևար ամենքէն :
Տեսարանն էր աչքի զարնող , տարօրէն .
Մազերն հասած , երեսն տըժգոյն և վատած ,
Ճակատն կընճռած ափօս-ափօս , գըլուխ բաց :

Դարձուց աչքերն չորս կողմը լաւ նայեցաւ ,
Գաւազանին վըրայ կըռթնած կանկ առաւ .
Հալաւներուն հին-մին եղածն հոգը չէր
Խուժան ուսմկին դատաստանը չէր յարգեր :

Հօն թաղաւորն չըքեղ դահին բաղմեցաւ
Իր մանկամարդ թաղուհին քովըն առաւ ,
Պաշտականք կարգաւ նստան փայլփրլուն ,
Ժողովըրդեան մէջ կը լըսուէր փռափրսին :

Նըչան տըւաւ ձեռքով արքայ՝ որ դադրին ,
Ըսկիզբն ըրաւ ատենախօսն քարոզին ,
Ոգեւորած և ներշնչմամբ ըղգացուած
Ազատ անվախ այսպէս խրրատ որոտաց .

- « Բանապատին բընակէի ես հեռու ,
« Սորված եմ միշտ բընութեան հետ խօսելու ,
« Կը լըսէին հեղեղը ձայնիս և լեռներ
« Եւ լըռակաց 'ի խոր իջած հովիտներ .
« Թող զարհուրին , թող սարսափին արդ մեղքեր . . .
« Ես չեմ եկած շողջորթել ձեր դիմաց ,
« Այլ կ'ուզեմ որ արթընցընեմ ձեր թըմրած
« Խիղճեր , բանամ չար անօրէն ձեր գործքեր ,
« Եւ պըղծագործ գաղտնի մեղաց պատմութիւն
« Պիտի ըլլան յայտնի և բաց ամենուն » :

Փանի գընաց , ուժովցան խօսք քարոզչին ,
Տարածեց նա ձեռքերն ի վեր դէպ յերկին .
Դէմքը նորա՝ խիստ երեցաւ ամենուն ,
Ձայնըն ուժեղ՝ առաւ մի նոր գորութիւն :

- « Ձեր ամենուդ ըղգացմունքներըն , ասաց ,
« Պարեր , ծիծաղք . բոլոր ծընունդը ձեր մըտաց ,
« Պատկերք , գըրքեր , ճարտարութիւնք և արուեստք
« Բովանդակ կեանք , ուրիշ բան չէ , բայց լոկ մեղք :
« Ձեր ամենուն սըրտեր դարձած են սառ-քար ,
« Ձեր ամեն գործք պըղծութիւն են վերէն վար .

« Պիտի մաշէ ըզձեզ կըրակըն դժոխոց ,
 « Նոյն իսկ դրժոխք նեղ պիտի գան ձեր գործոց .
 « Դուք արժանի էք անաւոր տանջանաց
 « Ցաւոց , սովու , պատերազմաց , աղմըկաց
 « Եւ այլ հազար ու մէկ տեսակ փորձանաց ,
 « Որ կը զըրկէ ձեզ պատժելու ինքն Աստուած :
 « Ոտքերնուդ տակ երկիր արդէն կը հեծէ ,
 « Սարսափեցէք . . . Բարկութեան օրըն մօտ է :
 « Եւ Դու բազմած , այդ տեղ , ի դահ գերապանծ
 « Իբր ի Սիոն , փառօք , պատուով շուրջ պատած ,
 « Չես դուն հոգւով ուրիշներէն լաւագոյն ,
 « Գու վարբող չար օրինակ է ամենուն .
 « Ոչ պահապան , դուն չես ազգիդ հայր գըլծած ,
 « Օր մ'ամենուն մեղացն հաշիւ պիտի տաս .
 « Եղբայրութեան , սիրոյ անուամբ կը գողնաս ,
 « Սոյազ աչքերդ յափըշտակել սովորած ,
 « Անկուշտ պորտիդ , անխիղճ կերպով , զոհ կ'ըլլան
 « Հարստութիւնք գաւառներուն զանազան ,
 « Մինչդեռ անդին տընանկ աղքատք բիւրաւոր
 « Շըքեղ գահիդ կը թափառին չորս բոլոր :
 « Չունի աղքատըն բնակութիւն , ոչ ծածք՝ տուն ,
 « Տըղիտութեան մութն է պատած ամենուն :
 « Պայատականք , կանգնած չորս կողմն ակոռիդ ,
 « Նախատինք են , յայտնի ամօթ երեսիդ .
 « Նոցա հոգին պըղծութեանց մէջ ընկըղմած . . .
 — « Ե՛հէ , կըտեսց խօսքն ժողովուրդըն՝ շփոթած ,
 « Ի՛նչ լըրբութիւն , սա ոչ մէկէ վախ չունի ,
 « Մէկիկ առէք , տարէք , դըրէք ի զընդան » :
 « Այլ մէջներէն կանչողներ ելա եղան .
 « Քարոզիչ է . Աստուած բերնովըն խօսի
 « Ճըշմարտութիւն յայտնի կերպով ամենուն » :
 « Շատ կընիկներ վերցուցին լաց ու գոչիւն
 « Քարոզիչին սուրբ խօսքերէն դող ելած :
 « Իսկ թագաւորըն գլուխը կախ , լուռ կեցած ,
 « Խոր մըտածմանց մէջ կ'երեւար ընկըղմած .
 « Լուռ կանգնած էր դեռ քարոզիչն եկաւոր ,
 « Հօն թագաւորն ժողովրդեան յայտնեց՝ որ
 « Դա յիմար է , բոլորովին ցընորած ,
 « Միտըն բարի և նրպատակ սրբազան ,
 « Այլ խօսք բերնէն ակեղցըրփեղ դուրս կու գան :
 « Թողէք երթայ խաղաղութեամբ յանապատ ,
 « Ու քարոզէ խելքին փըշածն հօն ազատ ,
 « Անբան անխօսք՝ անտառներուն քարերուն
 « Որ ուշ դընեն դորա անխելք խօսքերուն » :
 « Խեռ ժողովուրդն կանչ , աղաղակ , թուք ու մուր
 « Թափեցուցին նախատինքներ հազար , բիւր
 « Խեղճ քարոզչին , որ սիրտը խոց հեռացաւ ,
 « Եւ այլ բընաւ ժողովրդեան չերեցաւ :

Յանապատին խարաղն հագած, ոտք բորիկ,
 Յուսահատած, սարի մը ծայրըն կանգնած,
 Երկու թևերըն վերցուցած դէպ յերկինք,
 Երկայն բարակ քարոզ խըրատք շատ կարգաց
 Հօն լեռներուն, հեղեղներուն, քարերուն,
 Միշտ դէպ ի վեր ելնալով մօտ ամպերուն:
 Ուր հեղեղներ քարին դարձած, չեն վաղըր,
 Ուր որ միայն կատղած փըչեն քամիներ:
 Աւանդութիւն կը պատմէ, որ մինչ ցայս օր
 Այն մըշտընջեան անապատին ահաւոր,
 Ուր որ սառնիւր ժողոված են դարերով
 Դէպ ի յերկինք վեր տարածած թևերով
 Ապառաժի մը ծայր, շիտակ, ինքն իրեն
 Կանգուն կեցած է ֆարոգիլն ֆարեղէն:

Ն. ՍՓԻԿԼԱՅՈՂ

ԿԵՆԴԱՆԻՔ ԸՄԲՈՒՆԵԱԼՔ Ի ԺԱՆՏԱՄԱՀԷ 1

Յաւ ահագին, ցաւ մահացու,
 Յաւ զոր երկինք ի վրէժ քինու
 Մերթ առաքէ մահացուաց
 Ի պատուհաս մեղանաց,

Թէ յանուանէ կոշեւ պարտ է, ժաւնտաւանն
 Նախճիրս գործէր ի կենդանիս. և ըմբոն
 Էր նա լընուլ ի միումաւուր զլիւսերոն:
 Թէպէտ հարեալքն՝ ամենեքին սաստկամահ
 Ոչ լինէին, այլ տանջէին դառնագին:
 Ոչ դք հոգայր ըզհոգեվարս ընկերին.
 Անճայակք եղեն նոցա համադամք,
 Ի դարան ոչ մըտանէին Աղուէսք, Գայլք
 Ըզհետ անմեղ երէոց:

Դադարեցին սըրտախոց

Ի գրգուելոյ ըզվարուժանքս տատարակք,
 Եւ ընդ սիրոյն բարձան անհետ և հըրճուանք:
 Կոչեալ Առիւծ ըզկենդանիս համօրէն,
 Խօսել կալաւ հառաչելով, յայսգունակ.

« Արդար երկինք, վասն մեր մեղաց, բարեկամք

« Խրատեն ըզմեզ, ըզգաստանալ ի չարէն,

« Այս են իմ կամք. առ ի հաճել զերկնից քէն,

« Թող ամբաստան լիցի ամեն ոք զանձնէն.

« Եւ որոյ մեղք շատ քան զայլոց մեծանան

« Պարտի նա զո՛հ մատչիլ երկնից ինքնակամ:

« Ի պատմութեանց ունիմ բանիցս հաւաստիս՝

« Չոհս ինքնանուէրս եղեալս ի դէպս յայսպիսիս:

« Մի մեզ լիցի չըքմեղ զանձինս վարկանել

« Թող միաբան իջցուք զի խիղճ մեր քըննել:

— « Մեղապարտ եմ, խոստովանիմ ես ահա,

1 Այս Աւակիս աշխարհաբար Թարգմանութիւն մը տես 'ի Բազմավէպն 1856, էջ 116»